

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Reimagine, redesign and transform

van de Kamp, M.T.A.

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

van de Kamp, M. T. A. (2017). Reimagine, redesign and transform: Enhancing generation and exploration in creative problem finding processes in visual arts education

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <http://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

RE-
IMRE-
IMAGINE,
RE-DESIGN
AND DESIGN
TRANSFORM
AND
TRANSFORM

ENHANCING GENERATION AND EXPLORATION
IN CREATIVE PROBLEM FINDING PROCESSES
IN VISUAL ARTS EDUCATION

MARIE-THÉRÈSE VAN DE KAMP

REIMAGINE, REDESIGN AND TRANSFORM

MARIE-THÉRÈSE VAN DE KAMP

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

REIMAGINE, REDESIGN AND TRANSFORM
ENHANCING GENERATION AND EXPLORATION IN CREATIVE
PROBLEM FINDING PROCESSES IN VISUAL ARTS EDUCATION

UNIVERSITY OF AMSTERDAM

Cover design by gebr. silvestri Amsterdam
Printed by Ipskamp B.V. Amsterdam

ISBN: 978-94-028-0789-9

© 2017 by Marie-Thérèse van de Kamp

The studies presented in this publication were supported by a grant from Ons Middelbaar Onderwijs (Tilburg) and the Research Institute for Child Development & Education, University of Amsterdam.

REIMAGINE, REDESIGN AND TRANSFORM
ENHANCING GENERATION AND EXPLORATION IN CREATIVE
PROBLEM FINDING PROCESSES IN VISUAL ARTS EDUCATION

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

ter verkrijging van de graad van doctor
aan de Universiteit van Amsterdam
op gezag van de Rector Magnificus
prof. dr. ir. K.I.J. Maex
ten overstaan van een door het College voor Promoties ingestelde
commissie, in het openbaar te verdedigen in de Aula der Universiteit

op woensdag 8 november 2017, te 13.00 uur

door

Maria Theresia Anna van de Kamp

geboren te Veghel

Promotiecommissie

Promotores: Prof. dr. G.C.W. Rijlaarsdam
Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. W.F. Admiraal
Universiteit Leiden

Overige leden: Prof. dr. C.A.M. van Boxtel
Universiteit van Amsterdam

Prof. dr. P.P.M. Hekkert
Technische Universiteit Delft

Prof. dr. P.C.J. Segers
Universiteit Twente

Prof. dr. M.L.L. Volman
Universiteit van Amsterdam

Dr. C. Dieleman
Universiteit van Amsterdam

Faculteit: Faculteit der Maatschappij- en Gedragwetenschappen

DANKWOORD

De fascinatie voor creativiteit in de kunst en artistieke creatieve (leer)processen begon al voor maar zeker tijdens mijn studie aan de Academie voor Beeldende Vorming. Zelf originele beeldende producten maken was ingewikkeld, maar hoe zou je dergelijke processen goed kunnen verduidelijken aan leerlingen? In de jaren daarna aan de Jan van Eykacademie ontwikkelde ik verdiepend inzicht in creativiteit door de afwisseling tussen enerzijds produceren, anderzijds visueel analyseren en reflecteren en met kunstenaars en studiegenoten daarover te sparren. Hoe je vanuit niets tot iets komt en vooral het begin van het creatieve proces bleef me fascineren. Die beginfase van het creatieve proces, bleek een van de moeilijkste onderdelen te zijn aan het doceren van kunst. Op welke manier kun je goed uitleggen wat een creatief proces inhoudt? Als docent diepgaand leren begrijpen wat creatieve (leer)processen inhouden kan op allerlei manieren: door de kunst af te kijken van goede kunstenaars en kunstdocenten; door creatieve processen en producten van leerlingen te bestuderen; door als docent te kijken wat werkt en wat niet en daarover na te denken samen met collega's. Of door wetenschappelijk onderzoek te doen. Tijdens mijn Master Academisch Meesterschap begon ik met het onderzoek naar divergent denken en het beoordelen van creatieve beeldende processen en producten. Toen ontstond het idee dat onderzoek verder voort te zetten in een promotietraject. Het was een buitenkans om dat te mogen doen, al was het bij tijd en wijle pittig om dat met twee onderwijsbanen te combineren.

Met Wilfried Admiraal en Gert Rijlaarsdam als promotoren had ik me geen betere begeleiders kunnen wensen: inhoudelijk enorm deskundig, inspirerende denkers, creatieve onderzoekers, zeer betrokken en begripvol, altijd bereid om vragen te beantwoorden. Wilfried en Gert, bedankt voor alle goede en waardevolle inzichten over wat wetenschappelijk onderzoek zo interessant en complex maakt, dank voor het geduld, het vertrouwen en de ondersteuning tijdens dit proces, dat voor mij soms gepaard ging met de nodige uitdagingen en twijfels. De gesprekken en mailwisselingen waarin we met z'n drieën naar creatieve oplossingen zochten en die ook vonden, waren bijzonder om mee te mogen maken. Heel veel dank!

Beide werkgevers, de ILO UvA en het schoolbestuur Ons Middelbaar Onderwijs (O.M.O.), maakten het mogelijk voor mij om dit onderzoek te doen. Dank daarom aan degenen die mij bij de ILO UvA hebben geholpen dit promotietraject te kunnen starten, Gert Rijlaarsdam, Wilfried Admiraal en Bernadette van Hout-Wolters en aan Eugène Bernard, voorzitter van O.M.O. Eveneens dank aan Tomas Oudejans, rector van het Theresialyceum die mij de mogelijkheden gaf om het onderzoek uit te kunnen voeren op school.

Dankzij de inzet en medewerking van zoveel 5 vwo leerlingen (en hun ouders), konden we dit onderzoek doen bij culturele en kunstzinnige vorming en bij beeldende vormgeving. Glimlachend denk ik terug aan het oorverdovende geluid van het

simultaan typen tijdens de divergente denktesten, en zie ik de lachende gezichten van leerlingen voor me tijdens de divergente denk-oefeningen. Onderzoek mogen doen samen met je leerlingen en collega's heb ik als een voorrecht ervaren.

Het onderzoek op school deed ik samen met collega's Bettine, Karen en Jack, die aan alle onderzoeken meegewerkt hebben en intensief mee nagedacht hebben over creatief leren denken. Samen onderzoek doen en onderwijs geven maakten het onderzoek en het onderwijs beter en interessanter. Ik denk dat we dat in de sectie allemaal ervaren hebben tijdens de studiemiddag over het beoordelen. We konden niet bedenken dat het meteen de laatste sectiebijeenkomst zou zijn met Jack die kort daarna overleden is. Zijn uitspraak dat creativiteit en originaliteit iets te maken hebben met 'dwarsheid' typeerde hem zo en dat moment blijft ons denk ik allemaal bij. Sectie beeldend: Bettine, Karen, Jack †, Cécile, Karien, Krisja en Maren: Veel dank voor jullie waardevolle bijdragen aan dit onderzoek, zonder jullie was dit echt niet mogelijk geweest. Ook dank aan Haiko, Kalervo en Kees voor alle ICT ondersteuning en aan Angelique, Loes en het OLC voor de administratieve medewerking, Mayke en Belinda voor de medewerking bij de roosters en lokalen en Marlies voor haar medewerking en support als teamleider van 5 vwo. Dank aan alle leerlingen en alle collega's van het Theresialyceum die meegewerkt en meegedacht hebben.

Bij de ILO UvA hebben aan dit onderzoek bijgedragen op de allereerste plaats mijn collega vakdidacticus Anne Marie: dank je wel voor alle mentale steun, het kritisch meedenken, je hebt me daar zo ontzettend mee geholpen. Ook collega onderzoeker Jannet van Drie van de ILO UvA en de collega onderzoekers van de Universiteit van Antwerpen: Sven De Maeyer, Maarten Goossens en Liesje Coertjens: hartelijk dank voor jullie bijdragen aan het onderzoek en de fijne samenwerking daarbij. Mariëlle de Reuver ook veel dank voor de medewerking en hulp.

Graag bedank ik ook oud-ILO-studenten die meewerkten: Jelle, Irma, Valentijn, Annemarie, Niels, Felicia, Laura, Laureen, Bastiaan, Bregt, Suzanne. Dank ook aan docenten en studenten van Fontys ABV, aan docenten van de trainingen van het Expertisecentrum Kunsttheorie die kritisch meegedacht hebben, aan Heidi en Chris van Fundament Foundation voor de thema's van de lessen. De ILO UvA gamma-collega's, dank voor de morele steun en de RICDE onderzoekers en collega-promovendi, Jantina, Marrit, Suzanne, Gerhard, Marc, Mark, Daphne, Tanja, Marloes, Saskia en Martijn e.a., dank voor het meedenken en alle suggesties. Jullie hebben allemaal bijgedragen aan dit proefschrift.

Sportgenoten Joyce, Ad, Jet, Karen, Marian, Han, Cecile, meneer Assouiki en buur Monique bedankt voor de support en het meelevende, dat gaf steeds nieuwe energie. Rose Marie, Robert, Annette, Pierre, Marjoanne, Benoît en Ton, dank voor de inspirerende gesprekken over kunst en creativiteit, voor de gezelligheid en het begrip dat dit onderzoek zoveel tijd kostte en ik daardoor soms buiten beeld bleef. Tot slot, heel veel dank voor alle support en vooral het begrip als ik weer eens door moest werken in het weekend of in de vakantie: Gert-Jan, Theo en Ingrid, Jord, Jelte en Pa, ik hoop er nu weer meer te kunnen zijn.

Aan mijn vader, Jan van de Kamp, wil ik deze dissertatie opdragen: hij is voor mij altijd het voorbeeld van een creatieve denker geweest.

TABLE OF CONTENTS

CHAPTER 1	1
Introduction: Creativity and originality in visual arts education	
PART ONE	9
Effects of instructional designs focusing on enhancement of divergent thinking	
CHAPTER 2	11
Enhancing divergent thinking in visual arts education: effects of explicit instruction of metacognition	
CHAPTER 3	23
Becoming original: effects of strategy instruction	
PART TWO	47
Generation and exploration in visual arts processes	
CHAPTER 4	49
Patterns towards originality in visual arts education: when and how?	
CHAPTER 5	67
The relationship of generation and exploration activities with originality of visual arts designs	
CHAPTER 6	79
Summary and discussion	
REFERENCES	109
AUTHOR INDEX	117
SUMMARY (DUTCH)	121
CONTRIBUTIONS OF AUTHORS	137
CURRICULUM VITAE	139
APPENDICES	141

APPENDIX A	142
Lesson structure	
APPENDIX B	147
Assessment instrument; visual anchors	
APPENDIX C	148
Creativity: terms, definitions, variables & measurement	
APPENDIX D:	150
Matrix of creative generation and exploration activities	